

ЁСЦЬ ПАПУЛЯЦЫЯ ТАКІХ ЛЮДЗЕЙ!

З супрацоўніцай Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Таццянай Рошчынай гутарыць журналістка Таццяна Антонава.

— Таццяна Іванаўна, як правільна называецца ваша прафесія: бібліятэкар ці бібліёграф? І чаму вы яе выбралі?

— Прафесія бібліятэкара паўсюль у свеце лічыцца прэстыжнай, паважанай у грамадстве. Дарэчы, у многіх краінах бібліятэчнай справе прысвячаюць сябе найбольш мужчыны. Ну а ў нас прафесія бібліятэкара не надта папулярная. Я думаю, гэта з-за заніжанага статусу культуры ў грамадстве, недаацэнкі духоўных каштоўнасцей увогуле. Што ж датычыцца мяне, то мой выбар быў абумоўлены вялікім жаданнем быць бліжэй да кніг, мець доступ да вялікай колькасці кніг.

Каб гучаць мог паўней уявіць спецыфіку работы Таццяны Рошчынай, я павінна паведаміць, што яна працуе загадчыцай аддзела рукапісаў, рэдчай кнігі і старадрукаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Уявіце, яна прыходзіць штодня на працу, а там на паліцах — фаліянты ў залатых пераплётах — арабскія рукапісы XIV стагоддзя, багата аздобленыя старадрукамі, бяспечныя скарынінскія выданні, іншыя каштоўныя кнігі. Адна прысутнасць гэтых скарбаў побач, мне здаецца, прымусіла чалавека неяк сывымраць сябе з вечнасцю, задумвацца пра мінулае, пра сваё месца ў жыцці.

Як сказала мне Таццяна Рошчына, яна увесь час адчувала нейкае асаблівае хваляванне душы, калі бачыла гэтыя скарбы. Іншым рэзам ёй нават здавалася, што ад кніг і рукапісаў, якім ужо не адно стагоддзе, зыходзіць нейкая энергетыка і што праз іх яна лёгка пераносіцца ў часе з сучаснасцю ў мінулае, можа падарожнічаць па стагоддзях, размаўляць з тымі, хто ствараў такія шэдэўры.

Скажаце, што не рамантычна?

За савецкім часам на адзеле рукапісаў, рэдчай кнігі і старадрукаў, у якім, дарэчы, было 45 тысяч адзінак захоўвання, кіраўніцтва бібліятэкі не звяртала вялікай увагі. Лічылася, што бібліятэка, які ідэалагічная ўстанова, павінна прапагандаваць марксісцка-ленінскае вучэнне і дасягненні сацыялізму. Таму ў аддзеле былі малы штат супрацоўнікаў. Хаця менавіта тут патрэбны былі добрыя спецыялісты. Большая частка старых кніг была дэфектная, іх неабходна было атрыбуціраваць, апрацаваць. А апрацоўка такіх кніг — гэта не звычайнае бібліяграфічнае апісанне сучаснага выдання. Павінна была весціся і навуковая праца, а яна не вялася. Таму супрацоўнікі аддзела рэдчай кнігі, дзе захоўваліся нацыянальныя каштоўнасці, мусілі ўсё гэта рабіць самі, на практыцы авалодваючы неабходнымі навыкамі. Дарэчы, і цяпер нідзе ў Беларусі не рыхтуюць спецыялістаў па рэдчай кнізе.

— У нас у аддзеле беларуская кніга, старадрукі прадстаўлены ў кантэксце сусветнай кнігі. Таму што кнігадрукаванне ні ў адной краіне не існавала само па сабе. Заўсёды было ўзаемадзеянне. І мы марым стварыць музей кнігі на базе нашай бібліятэкі. Каб прадставіць беларускую кнігу не асобна, а ў кантэксце сусветнай гісторыі кнігі. Калі гэта атрымаецца, то будзе зроблена вялікая асветніцкая работа. На жаль, нашы людзі ў сваёй большасці шмат чаго не ведаюць пра сваю краіну: напрыклад, пра тое, што ў Нацыянальнай бібліятэцы знаходзяцца кніжныя скарбы, якімі немагчыма не ганарыцца. Мы робім час ад часу выставы, складаем бібліяграфічныя паказальнікі, пішам

артыкулы, але цікавіцца гэтым, зноў жа, вузкае кола беларусаў. Хіба гэта не сорам для нацыі, калі школьнікі на пытанне, хто першы надрукаваў кнігу, часам адказваюць, што Фёдарав. Хаця гэта быў Скарына, іх суайчыннік, які на 50 гадоў апарэдаў свайго рускага калегу. У гэтым ёсць вялікая віна дзяржавы, адукацыйнай сістэмы ўвогуле.

— Я думаю, што нямала залежыць і ад самага чалавека. Вось, напрыклад, вы яшчэ ў 70-х гадах, калі паняцці «нацыянальная годнасць» і «нацыянальная самасвядомасць» былі неактуальныя ў грамадстве, змаглі самаадукавацца, дабудаваць сябе да той стадыі, калі чалавек пачынае адчуваць сябе не прышэльцам з космасу, а пераемнікам спраў сваіх папярэднікаў, духоўна звязаным з тымі, хто жыў на гэтай зямлі і сто, і трыста, і пяцьсот гадоў назад... Як гэта вам удалося?

— Ведаеце, я была самым звычайным прадуктам савецкай сістэмы. Хаця я нарадзілася і вырасла ў Мінску, тут скончыла школу, пасля інстытут, але пра Беларусь ведала надзвычай мала. Дарэчы, я сама напалову руская, мой бацька з казак... І гэта акалічнасць давала мне магчымасць не вывучаць беларускую мову. Аднак мае бацькі, мудрыя людзі, не вызвалілі мяне ад яе вывучэння. Хаця мне гэта вучоба мала што дала. Бо навучанне было механічным, нецікавым, да таго ж у школе да беларускай мовы ставіліся як да другараднага прадмета. Тое самае працягвалася і ў інстытуце. Пералом адбыўся, калі я трапіла ў бібліятэку, у аддзел беларускай літаратуры і бібліяграфіі. (У аддзеле старадрукаў я стала працаваць ужо пазней.) Там я апынулася ў сапраўдным каралеўстве беларускіх кніг, пра існаванне якіх і не здагадалася раней. Тады я прачытала Карскага, Шайна, цудоўную працу «Жывапіснае Рася», шмат іншага... У тую гаду ў чытальнай зале, дзе я працавала, займаліся, пісалі навуковыя працы практычна ўсё сённяшняе вядомыя вучоныя-гуманітары, прыходзілі пісьменнікі — і Мележ, і Караткевіч, і Панчанка, і Максім Танк. Знаёмства з гэтымі асобамі пакінула надзвычайныя ўражанні ў душы. Мяне ўразіла тады, што ёсць папулярныя людзі, для якіх жыццё ў беларускім асяроддзі — натуральнае. Што яны размаўляюць па-беларуску. Што ў іх свой адметны менталітэт — беларускі. Так патроху-памалу я стала далучацца да беларускасці.

— Але бачыце, як гэтай беларускасці не шанцуе! На чалавека, які гаворыць па-беларуску, скажам, у грамадскім транспарце, сёння глядзяць як на злоснага парушальніка грамадскага парадку. Быць беларусам-патрыётам становіцца як бы непрыстойным...

— Сярод тых людзей, з кім я сустракаюся апошнім часам і хто неяк падтрымлівае беларускі, нават вядучы за яе барацьбу, шмат беларусаў. Мяне вельмі здзіўляе, калі многія беларусы застаюцца ў цяперашняй сітуацыі раўнадушнымі. Проста не разумее, які можа чалавек, які тут нарадзіўся, не шанавец свайго. Чаму, у рэшце рэшт, рускі можа быць патрыётам, украінец можа, а беларус — толькі інтэрнацыяналістам? Хіба гэта нейкае асаблівае нацыя?

— Таццяна Іванаўна, ваша грамадзянская пазіцыя ярка акрэслілася яшчэ ў 80-я гады. Вы

сталі сябрам грамадскай камісіі «Вяртанне», якая займалася зборам звестак пра нацыянальныя каштоўнасці: кнігі, карціны, іншыя творы мастацтва, што былі вывезены ў розныя часы ў іншыя краіны і практычна прысвоены новымі ўладальнікамі. Вамі асабіста былі прыкладзены немалыя намаганні дзеля вяртання бібліятэкі Храптовічаў... Раскажыце, калі ласка, што ўдалося зрабіць камісіі?

— Наша камісія па-ранейшаму працуе. У ёй многа добрых прафесіяналаў. Адзначу, што падобныя камісіі ў Расіі і ва Украіне маюць дзяржаўны статус, і таму іх дзейнасць куды больш плённая, чым наша. Але за гады існавання камісіі змянілася разуменне паняцця «вяртанне», яго сэнс. Калі спачатку акцэнт рабіўся на фізічнае вяртанне тых ці іншых каштоўнасцей, што па праву належыць Беларусі, то, зараз мы прыйшлі да разумення, што ахвочыцца такую акцыю не заўсёды магчыма ці з-за палітычных, ці з-за нейкіх суб'ектыўных абставін. Кожная бібліятэка ці музей — гэта свайго роду сабака на сене. Таму куды больш разумна казаць пра інфармацыйнае вяртанне каштоўнасцей, увядзенне іх у навуковы ўжытак. Падругое, частка каштоўнасцей разыходзілася легальнымі шляхамі. Калі ў Швецыі знаходзіцца карта Тамаша Махоўскага, на якой пазначана Беларусь, то няхай яна там і будзе, бо гэта ёсць інфармацыя пра Беларусь у Еўропе. Таму не так ужо і дрэнна, што нешта з беларускіх скарбаў і разышлося па свеце. Але недаравальна страта каштоўнасцей па ўласнаму глупству. Гісторыя з музеем Луцкевічаў — класічны таму прыклад.

І яшчэ адно. Сэнс вяртання і ў тым, каб не страціць таго, што маем зараз на сваёй Бацькаўшчыне. Справа ў тым, што пра многае грамадства проста не пайнфармаванае. Калі будзе дадзена інфармацыя аб тым, што знаходзіцца ў многіх бе-

ларускіх кнігасховішчах, запасніках музеяў, — гэта будзе мець не меншую значнасць, чым тое, што ёсць за межамі Беларусі.

Таццяна Рошчына — не палітычны чалавек. Яна не належыць ні да якой партыі. Але ад палітыкі не адрышчавецца. І мае сваю цвёрдую пазіцыю, дарэчы. Як яна кажа: «Я на баку Закона і незалежнай Беларусі». У тым асяроддзі, дзе яна працуе, не прынята ўтойваць сваю пазіцыю. Людзі ў бібліятэцы — прстойныя, інтэлігентныя. Але і тут не ўсё аднадушна. Спрэчкі адбываюцца якраз па ідэйных пазіцыях. Якія яны? Адны — за Беларусь незалежную, з беларускай мовай, другія — за Беларусь у складзе Расіі.

Таццяна Іванаўна — не веруючы чалавек, хаця не лічыць сябе і атеістай. Яна знаходзіць апору ў звычайных і вечных чалавечых каштоўнасцях — прстойнасці, дабрыві, спагадзе... У адпаведнасці з імі наладжаны і ўласны спосаб існавання. І ў гэтым існаванні, безумоўна, прыярытэты не матэрыяльныя, не каўбасныя, як цяпер прынята гаварыць, а духоўныя. Таццяна Рошчына нямала заклапочана тым, як аднавіць, звязаць перарваную нітку пераемнасці пакаленняў. Бо, на яе думку, якраз парваная ў выніку гістарычных абставін сувязі і аб'яжарваюць усведамленне беларусаў сябе народам, нацыяй з багатымі традыцыямі. Гэта і сапраўды так, бо большасць беларусаў не ведае нічога пра сваіх продкаў, гісторыю, не ведае, чым можна ганарыцца, за што змагацца. А між тым маюць і багатую спадчыну, і гісторыю. Калі выразна, то гэта калі ў чалавека поўныя шафы ўсякага добра, а ён чамусьці не бярэ адтуль нічога, а ходзіць голы і босы, жабруе, пакутуе, зведвае здэкі і абразы.

— Толькі адукацыя, толькі веды ў стане змяняць сучасныя пластылінавы стан і светапогляд беларуса. Але сітуацыя такая, што беларуская дзяржава як бы і не зацікаўлена ў пашырэнні беларускасці. Па-першае, усё менш ведаецца кніг на беларускай мове. Скарачаецца і колькасць бібліятэк. Нацыянальная бібліятэка Рэспублікі Беларусь, як вядома, ужо не першы год знаходзіцца ў аварыйным стане. І нацыянальныя каштоўнасці ўсё яшчэ пад пагрозай пажару ці заталення. Як ставіцца вы, Таццяна Іванаўна, да такога становішча?

— Мы асабіста адчуваем сябе адказнымі за лёс скарынінскіх кніг, іншых каштоўных выданняў. Яны цяпер знаходзяцца ў сховішчы, якое трымаецца на падпorkах. Хіба не сімвалічная карціна? Тэхналагічны праект новага будынка для бібліятэкі пакуль не распрацоўваецца. Але ёсць прыемная навіна аб тым, што Прэзідэнт Беларусі падпісаў распарадзенне аб выдзяленні сродкаў на рэканструкцыю старога будынка, на яго капітальны рамонт і на распрацоўку новага праекта.

Ведаеце, хто ўсяляе надзею на лепшыя часы ў душу Таццяны Рошчынай? Маладое пакаленне. Так, пакаленне чытачоў, што цяпер вывучаюць беларускую літаратуру, гісторыю, геаграфію, эканоміку, прадпрыемальніцтва. Яна лічыць, што яны «капаюць» праблемы вельмі глыбока, і для іх вучоба — справа гонару. Гэтае пакаленне, на думку Таццяны Іванаўна, неяк няўлоўна непадобнае на старэйшае. Маладыя навукоўцы, студэнты — разнавольныя, здольныя да самастойных разважанняў і думак, з пачуццём годнасці і гонару. Гэтыя разумныя і прагматычныя маладыя людзі, лічыць Таццяна Рошчына, няблага прыстасаваныя да рэчаіснасці. І яны яшчэ скажуць сваё слова.